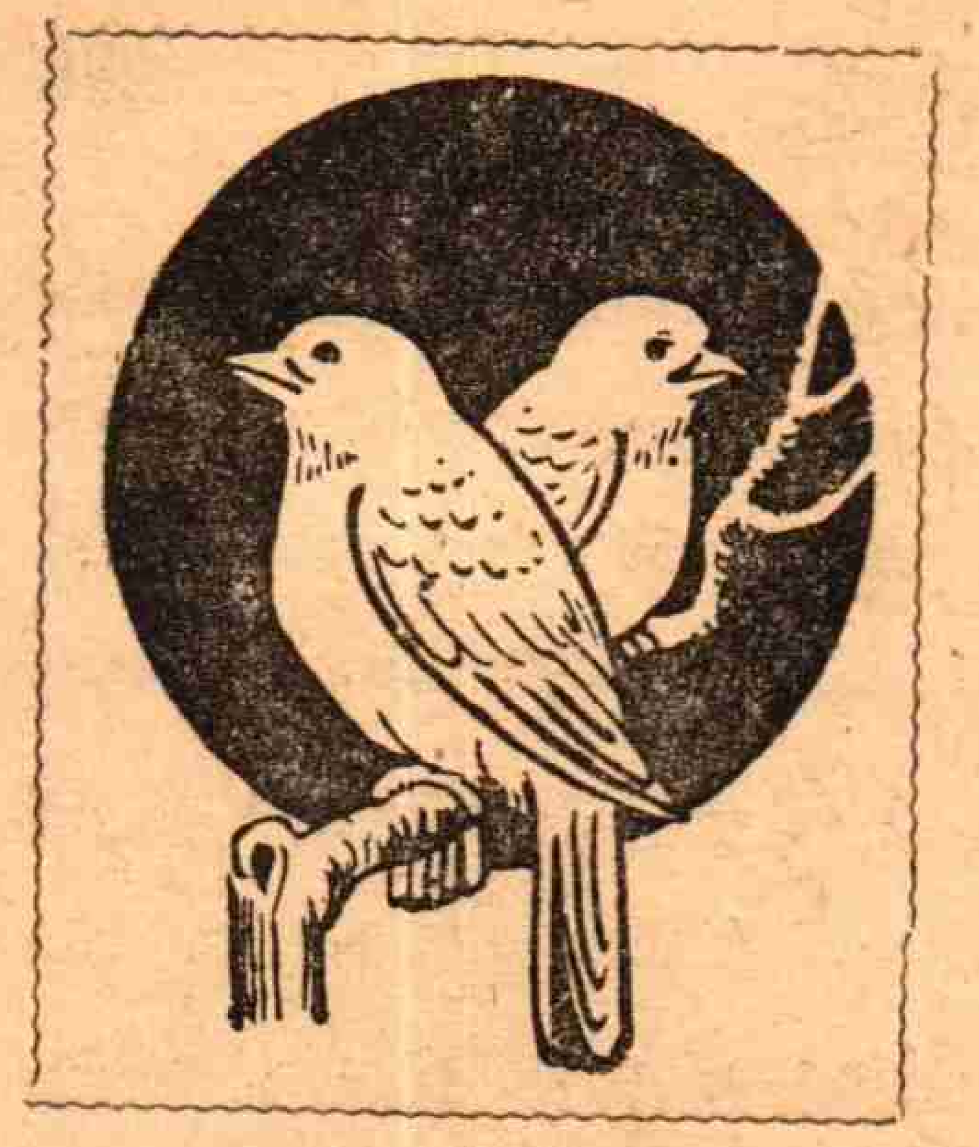

చిలకా, గోరింకా

[కథ]

= 'జమదగ్ని' =

తల్లి ఒడిలో తలదాచుకుని పడుకోబోయేముందు తండ్రి పిల్లలకు బుద్ధులు చెపుతాడు. అదేవిధంగా నిశాగర్భంలో ప్రకృతి సమస్తమూ నిద్రించబోయే ముందు కర్మసాక్షి తన సుదీర్ఘహస్తాలు చాచి 'జరిగిందేదో జరిగింది. రేపయినా సరిగా ప్రవర్తించు' అని హెచ్చరిస్తూ శుభం కోరి ఆశీర్వదిస్తాడు. మనస్సుల్లో గాఢంగా కల్మషం పెంచుకోని సకలజీవరాసులూ ఆ హెచ్చరికను విని ఆ ఆశీర్వాదఫలం అనుభవిస్తాయి. తెలివిమీఱిన మానవుడుకూడా ఆమార్గంలో నడిస్తే భూతలం స్వర్గసీమ కాదూ!

సాయంవేళ పొలంనుంచి ఇళ్లకు మళ్లే పశువుల మందను చూస్తే ఆదర్శస్థితిలో మానవప్రపంచం అట్లా ఉండాలని అనిపిస్తుంది. ఆ రోజున ఆ మందకు ఎందుచేతో మఱీ అందం వచ్చింది. నీరుమోసిన నీలమేఘాల్లా బఱ్ఱెగొడ్లు వెనక మెల్ల మెల్లగా నడుస్తున్నాయి. కొత్తగా ఈనిన ఆవుగొడ్లు చేపుకొచ్చిన కుండపొదుగులతో దూడలు జ్ఞాపకంరాగా అంభా అని అరుస్తూ నడకా పరుగూ కాకుండా ముందు నడుస్తున్నాయి. కాడి కలపని కొత్తగిత్తలు మధ్యమధ్య దారి కడ్డం తిరిగి కుమ్ముకుంటూ మందను ఆపేస్తున్నాయి. తల్లుల వెంట విడువబడిన కోడెదూడలు చెంగుచెంగున కుచ్చుతోక లెత్తి గంతులువేస్తూ ఫర్లాంగుదూరం ముందు పరుగెత్తి, మళ్లీ ఒక నిముషంలో అంత మందలోనూ పొరపాటులేకుండా తమ తల్లులను చేరుకుంటున్నాయి. పాటుపడ్డ బండియెడ్లు మువ్వలపట్టెడలో బొణుగుచప్పుడుతో లయకలుపుకుంటూనే దాణాకోసం తొందఱనడకలు నడుస్తున్నాయి. కట్టే ఈడు వచ్చిన పెయ్యదూడలు కొత్త గిత్తలను అనుకరిస్తూ గిట్టలతో నేలను తవ్వి, కొమ్ములతో పుట్టలు పొడిచి మట్టి నెత్తిన పోసుకుంటున్నాయి. పాడావులంత పరుగెత్తకుండా, బఱ్ఱెలంత నెమ్మదిగా కాకుండా, చూడావులు సుందరంగా నడుస్తున్నాయి. నడవడానికి చోటు లేనట్లుగా ఒకదాన్ని ఒకటి రాచుకుంటూ నడుస్తున్నాయి బఱ్ఱెలు. నేలమీద కొట్టిన కఱ్ఱలు పుచ్చుకుని ఎగురుతూ గొడ్లకాపరిగొల్లలు ఈలలు వేసుకుంటూ అదలిస్తున్నారు మందల్ని.

ఆ మంద అంతటిలోనూ బఱ్ఱెలకంటే వెనకపడ్డ ఈనమోపైన రెండు చూడావులుమాత్రం చాలా ఆకర్షిస్తున్నాయి. ఒకటి దోరది, రెండోది వెల్లది అన్నమాటేగాని దూరానికి రెండూ ఒకే అచ్చుగా కనిపిస్తున్నాయి. గిన్నికొమ్ములతో, కుచ్చుతోకలతో, నిండుకడుపులతో, గుజ్జుమూపులతో అవి రెండూ మహాశిల్పి చెక్కిన విగ్రహాల్లా కనపడుతున్నాయి. వాటికా అన్యోన్యం ఎట్లా ఏర్పడిందోకాని ఒకదానిముందు మఱొకటి నడవట ల్లేదు. రెండూ కలిసి పక్కపక్కన నడుస్తున్నాయి. ఆగితే రెండూ ఒకేమాటు ఆగుతున్నాయి. దోరావుముఖాన తెల్ల మచ్చా, వెల్లావుముఖాన ఎఱ్ఱమచ్చా పసుపుకుంకుమలతో అలంకరింపబడిన ముత్తైదువుల సౌభాగ్యం చేకూరుస్తున్నాయి. బహుకుటుంబీకుల ఇంట్లో ఆడబిడ్డా, కోడలూ ఒకేమాఱు కడుపుతో ఉన్నట్లు, సమవయస్కులైన చెలిమికత్తెలు చెట్టాపట్టాలు కట్టుకుని సహజమందగమనంలో నడుస్తున్నట్లు, ఎఱుపు తెలుపు వర్ణభేదంతో ఒకేగుచ్ఛంలో వికసించిన రెండుపూవులట్లు ఆరెండావులూ చూప

రుల మనస్సులను ఆకట్టుతున్నాయి. ఆ రెంటిలో వెల్లావు దోరదానికంటె భారంగా నడుస్తోంది. అది అప్పుడప్పుడు నడవలేక ఆగుతుంటే దోరదికూడా దానికోసం ఆగి మూతికలిపి ముందు నుంచోడంచూస్తే 'రా, పరవాలేదు, ఇంటికి త్వరగా పోదాం' అని ధైర్యం చెపుతున్నట్లు కనబడుతోంది. దానికి ధైర్యం కుదరడంలేదు కాబోలు, ఒక్కొక్కప్పుడు ఆ చెట్టు కిందా ఈ చెట్టు కిందా నిలబడిపోతోంది. దాన్ని కనిపెట్టుకుని దోరదికూడా ఆగిపోతోంది. వాటిని విడిచి మంద మాత్రం ముందుకు సాగిపోతోంది.

గ్రామం సమీపించింది. సముద్రంలో కలువబోయే నది పాయలుపాయలుగా చీలి పోయేటట్లు మంద అంతా చిన్న చిన్న గుంపులుగా విడిపోయి తమ తమ ఇళ్లకు పోతున్నాయి. జగన్నాథం తన మందను ఇంటికి తోలుకువచ్చాడు. అతడు రామయ్యగారి గొడ్లకాపరి గొల్ల. అతనికి గొడ్లుపెంచడంలో యాదవ సార్వభౌముడి కున్నంత నేర్పు ఉన్నది. అతడు ప్రతిఆవుకూ తలొక పేరూ పెట్టాడు. పాకలో గొడ్లు ఒక దాన్ని ఒకటి పొడుచుకుంటున్నా, పొలానికి పోయేటప్పుడు ఏ ఆవు అయినా దారితప్పిపోతున్నా పేరుపెట్టి పిలిచి బుద్ధులు చెపుతూ ఉంటాడు.

మంద ఇంటిని సమీపించడం తోటే లోపల ఉన్న లేగ దూడలు తమ తల్లులను అంభారావాలతో ఆహ్వానించాయి. తమ ఆగమనం సూచించే అంభారావాలు చేస్తూ పాడి ఆవులు మిగిలిన గొడ్లను తోసుకుని ముందు ప్రవేశించాయి. అవి వచ్చీరావడం తోటే తమ తమ దూడల్ని ఒకసారి మూచూచి కుడితి తొట్ల మీదికి ఎగబడ్డాయి. కుడితి తాగడం అలవాటు లేని కొన్ని ఆవులు మాత్రం దూడలు పాలు తాగుతూ ఉంటే మాతృప్రేమతో వాటి దగ్గరే నిలబడి పోయాయి. గేదెగొడ్లు కుడితి వాసన చూసి రెండేసి కలిసి ఒకే తొట్టిలో మూతులు ముంచి అడుగు దాకా దేవుకు తినడం కోసం ఒకదాన్ని ఒకటి పొడుచుకుంటున్నాయి. దూడలు లేని, పాలివ్వని కొన్ని వట్టిగొడ్లు పాకలో పాడిగొడ్ల కోసం ఉంచిన పచ్చగడ్డి మోపుల మీదికి ఎగబడ్డాయి. కడుపులో మాడుతున్నా నాగరకత బలిసిన మానవుడు మర్యాదకోసం ఆగిపోయేటట్లు దాణాబుట్టలు తమదగ్గఱకు రాలేదని బండిఎడ్లు నిలబడి చూస్తున్నాయి. వాటిని సమీపించడానికి ధైర్యం లేక కొన్ని గొడ్లు అటూ ఇటూ తచ్చాడుతున్నాయి.

వెనకపడ్డ దున్నల్ని లోపలికి తోలి జగన్నాథం గొడ్ల పాకలో ప్రవేశించాడు. లేగదూడల కోసం ప్రత్యేకంగా ఏరి తెచ్చిన పచ్చగడ్డిమోపును మిగిలిన గొడ్లకు అందకుండా దూరంగా దింపుకుని, తొందఱ తొందఱగా గొడ్లను కట్టెయ్యడానికి పూనుకున్నాడు. ముందుగా దూడకు పాలుకుడుపుకుంటున్న బట్టపెయ్యను కేకేసి దూడనూ తల్లినీ విడదీసి కట్టేశాడు. కోడెదూడ నొకదాన్ని బోడిగిత్త కుమ్ముతూఉంటే 'ఓసి బోడీ! కొమ్ములు లేక పోయినా నీకు ఎంత పౌరుషం ఉందే! ఇటు రా!' అని పిలిచి దాన్ని కట్టేశాడు. ఇంతలో కుడితి తాగడం అయిన బఱ్ఱె ఒకటి వచ్చి పచ్చగడ్డి మోపుమీదికి ఎగబడేటప్పటికి అక్కడ ఉన్న చిల్లర గొడ్లు దాని బార కొమ్ములు చూచి భయపడి ఒకదాన్ని ఒకటి తొక్కుకుంటూ తొలిగిపోయాయి. ఆ తొక్కిడిలో తమ దగ్గఱకు వచ్చిన పశువుల్ని బండిఎడ్లు బుస్సలుకొట్టి పొడువబోయాయి. అది చూచి జగన్నాథం కోపంతో 'పెట్టిన పేరు పాడుచేస్తావేం రామం! జాగ్రత్త' అని అరిచేటప్పటికి రాముడూ, లక్ష్మణుడూ గాడి దగ్గఱకు పోయి నిలబడ్డాయి. వాటినీ, అంతకుముందే గాడిలో గడ్డినములుతున్న దున్నల్నీ కట్టేసి నాలుగు దాణాబుట్టలూ వాటిముందు పడవేశాడు. ఈలోగా కట్టిఉన్న లేగదూడలు గుంజలచుట్టూ గిరగిరా తిరుగుతూ తల్లులకోసం అరుస్తున్నాయి. పాడిఆవుల్లో మాలచ్మి అన్నిటికంటే పెద్దది. అది గుంజమీద ముందుకాళ్లు ఆన్చి మోర సాచి అటకమీద ఉన్న చొప్పకట్టలు లాగుతోంది. దాన్ని ముందు కట్టేసి, ప్రతి కట్టుకొయ్యదగ్గఱకూ పోయి పలుపులు సరిచేసుకుంటూ చుక్కావునీ, కఱ్ఱిఆవునీ, కాటుకకళ్ల పెయ్యనీ, పొట్టిగిత్తనీ పేరుపేరునా పిలిచాడు. మూడు పాడిఆవులూ వచ్చాయికాని పొట్టిగిత్త రాలేదు. అది

పాకముందు నిలబడి దేన్నో పాడుస్తున్నట్లు కనబడింది. వెంటనే చేతికఱ్ఱ పుచ్చుకుని వెళ్లి 'భడవా! నీ కేం పనే ఇక్కడ! పిలిస్తే రావూ'అని కేకలువేసి, దాన్ని గూడా కట్టేశాడు.

ఇంతలో రామయ్యగారి తల్లి పాలచెంబులు తెచ్చి జగన్నాధాన్ని పిలిచింది. 'ఉండండి అమ్మా! గొడ్లను కట్టేస్తున్నాను'అని ఆవిడకు సమాధానం చెప్పి 'చిలకా! గోరింకా! ఇంకా రారేం?'అని కేక వేశాడు. అవి రోజూ అతడు పిలిచినవెంటనే వచ్చేవి-ఎందుకో ఆరోజున రాలేదు. చీకటి పడ్డంచేత ఏమూలైనా మేస్తున్నాయేమోనని పాకంతా వెతికాడు. ఎక్కడా లేవు. ఇంకా వీధిలోనే నుంచున్నాయేమోనని ఒక సారి బైటికివెళ్లిచూచాడు. అక్కడా కనపడలేదు. అతనికి కంగారు పుట్టింది. ఆ ఆవులు రెండూ ఈ నమోపైవున్నాయి. ఎక్కడ ఏమి ఇబ్బందిపడుతు న్నాయో. అందులో గోరింకావు చాలా సాధువు. చంటిపిల్లలుగూడా దాని కాళ్లసందున పాకుతూ ఉంటారు. కాని చిలకావు చాలా పొగరుబోతు. అది పొలంలోనూ, ఇంటిదగ్గఱా మేసిన మేత చాలక తోటల్లో బడి మామిడికాయలు పాడుచేస్తూఉంటుంది. తనతోపాటు గోరింకనుకూడా తీసుకపోతూ వుంటుంది. రెండూ కలిసి ఏతోటలో పడ్డాయో. ఈనమోపైన ఆవులు, ఎవరు ఏం చేశారో! జగన్నాథంమనసు మనసులో లేకుండాపోయింది.

అస లెప్పుడూ అతను అంత అజాగ్రత్తపడే వాడు కాదు. కాని ఆనాడు తొందఱగా ఇంటికి వద్దామనే ఉద్దేశంతో వాటంతటవే వస్తాయిలే అను కున్నాడు. అతని భార్య రామి నేడో రేపో ప్రస వించేటట్లు ఉన్నది. పెద్దతోడు లేనికారణంచేత ఆమె పుట్టింటికి పోలేదు. అదీకాక రామయ్యగారి తల్లి 'ఒరేయ్! జగన్నాధం! మీఆవిడపురుడుకూడా నేనే పోస్తానురా! ఒక నెలరోజులపాటు దొడ్లో పాకలో ఉండండి. నే నెట్లాగూ కోడలి పురిటికోసం ఉంటూనే ఉన్నానుకదా!'అని ఆసరా ఇచ్చిందికూడానూ! దీనికితోడు రామయ్యగారి భార్య సీతమ్మకూడా 'అవునురా! జగన్నాధం! నాకు చేతనైంది నేనూ చేస్తాను. నాకు తోడుగానూ ఉంటుంది. రామిని ఇక్కడే ఉంచు'అని మఱీమఱీ చెప్పింది. అమ్మ గారూ, పెద్దమ్మగారూ ఇద్దఱూ గట్టిగా చెప్పేటప్ప టికి జగన్నాథం కాదనలేకపోయాడు. కావలసిన తల్లి లేకపోయాక ఎక్కడ ఉంటే ఏం అని కూడా అనుకున్నాడు.

భార్య ఎట్లా ఉందో చూడాలన్న ఆతురతలో తొందఱగా రావడంలో ఆ రెండావులనూ ప్రత్యేక శ్రద్ధతో ఇంటిదాకా తోలుకురాలేకపోయాడు జగ న్నాథం. మంద ఇంటికి మళ్లేటప్పుడు బళ్లైలకంటే వెనకపడి ఈ ఆవులు రెండూ నెమ్మదిగా వస్తున్నట్లు ఒకటిరెండుమాట్లు చూశాడు. వాటంతటవే వస్తాయి గదా అనుకుంటే అవి రాలేదు. తొలిచూలు భార్యను కనిపెట్టుకుని ఉండవలసిన బాధ్యతకంటే ఆ రెంటి విషయమైన ఆదుర్దా అతనికి ఎక్కువయింది. తొందఱ తొందఱగా పాలుతియ్యడం, మేతవెయ్యడం మొద లైన పనులన్నీ ముగించాడు. ఒకసారి దొడ్లోకి పోయి భార్యను చూచి వచ్చాడు. సీతమ్మ తన భార్యదగ్గఱ ఉండి చెయ్యవలసిన సహాయం చేస్తోంది. భార్యవిష యమై తనకు ఏమంత ఆదుర్దా పడవలసిన అవసరం లేదనుకున్నాడు. బైటికివచ్చేటప్పటికి బాగా చీకటి పడిపోయింది.

అప్పుడే రామయ్యగారి తల్లి ఏ పనిమీదో బైటికి వచ్చి వీథివసారాలో నిలబడిఉన్నది. చిలకా గోరింకా ఇంటికి రాలేదనీ, వాటిని వెతుక్కవస్తాననీ జగన్నాధం ఆవిడతో చెప్పాడు. 'వాటంతటవే వస్తా యిరా! అన్నం తినిపోదువుగానిలే! రామి కష్టపడు తోంది! కాసేపు ఉండు'అని ఆవిడ చెపుతున్నా జగన్నాధం వినిపించుకోక తలకు గుడ్డచుట్టి, కఱ్ఱ చేత్తో పుచ్చుకుని బయలుదేరాడు.

ఊరు సద్దుమణగలేదుకాని చీకటిదట్టంగాకమ్ము కున్నది. ఇళ్లల్లో సందడేకాని వీథుల్లో ఎక్కడా సం దడి వినపడటంలేదు. అక్క డక్కడమాత్రం కుక్కలు మొఱుగుతున్నాయి. ఊళ్లో దారివెంబడిఆసందులోనూ ఈసందులోనూఆగిపోయాయేమోనని వెతుక్కుంటూనే వెళ్లాడు. ఎక్కడా కనపడలేదు. ఊరుదాటి పొలం

పోయే రోడ్డు అందుకునేటప్పటికి రోడ్డుకు రెండు వైపులా ఉన్న చెట్లలో కీచురాళ్లు గూబగుంయిమని పిస్తున్నాయి. కన్నులు పొడుచుకున్నా ఎదుటివస్తువు కనబడకుండాచేస్తోంది చీకటి. చెప్పుల కిఱ్ఱూ, చేతిలో కఱ్ఱా ఇవి రెండూ తోడుగా తప్పకుండా దొరుకుతాయనే ఆశతో ముందుకు సాగిపోతున్నాడు జగన్నాథం. పదిగజాల దూరం నడిచేటప్పటికి రోడ్డు పక్కతోటకంచెవెంబడి బుస్సలువినపడ్డాయి. ఆవులేమో అని ఒకనిమిషం నిలబడి నిదానంగా చూశాడు. కంచెలో మిలమిలా మెఱుస్తూ తాచుపా మొకటి పాకుతోంది. తలగుడ్డ తీసి వంగి నమస్కారం పెట్టి ముందు నడిచాడు. ఇంతలో ఎవరో ముందువస్తున్నట్టు అలికిడిఅయింది. 'ఎవరు వారు'అని జగన్నాథం కేక వేశాడు. అతని కేక గుర్తుపట్టి ఆ వచ్చేమనిషి 'జగన్నాథం!'అని ప్రతికేక వేశాడు.

'అవును. వెంకన్నా!'

'ఆ! జగన్నాథం, ఇంతరాత్రి ఎక్కడికిరా?'

'మా చిలకావూ, గోరింకావూ ఇంటికిరాలేదు. వాటికోసం బయలుదేఱాను!'

'సాయంత్రం మా అంట్లదొడ్లో పడితే బైటికి తోలి మీమందలో కలిపానురా!'

'అవునురా! అప్పుడు నేనూ చూశాను. ఆ తర్వాతే నేనెప్పుడు కనుమలిచానో! అవి తప్పించుకు పోయాయి. ఇంటికి రాలేదు.'

'గురువుల తోటలో ఏమైనా పడ్డాయేమో! ఈనమోపై వున్నాయికూడా! త్వరగా పోయి వెతుకు' అని అంటూ దగ్గఱకు వచ్చి, జగన్నాథం అడగగా చుట్ట ముట్టించిఇచ్చి వెంకన్న తన దారిని పోయాడు. వెంకన్న ఇచ్చిన చుట్ట కాల్చుకుంటూ సాధ్యమైనంత దూరం కళ్లతో గాలించిచూస్తూ, ఎక్కడ ఏమాత్రం అలికిడి అయినా ఆవులేమో అని ఆగుతూ,వాటికోసం తహతహపడుతూ నడుస్తున్నాడు జగన్నాథం. గురువుల తోట సమీపించింది. అదే ఊరికి దగ్గఱలో ఉన్న మంచితోట. సాధారణంగా ఊరిగొడ్లు ఎప్పుడు మనసుపుట్టినా అక్కడకు పోయి పడుకుంటూ ఉంటాయి. ఆ తోటలో చెట్లు ఏపుగా పెరిగి దట్టంగా ఉన్నాయి. లోపలికి పోయి ఏమూలని వెతుకుతాడు? నాలుగువైపులకూ వినబడేటట్లు పేర్లు పెట్టి పిలిచాడు. ఎక్కడా సమాధానం రాలేదు. అక్కడ లేవని నిశ్చయంచేసుకుని ముందుకు సాగాడు. మల్రాజువారి తోటా, రంగంచెలికా, ఎడ్లబీడూ ఒక్కొక్కటే వెతుక్కుంటూ వెళ్లాడు. ఎక్కడా కనపడలేదు. కాసేపు నిలబడి ఆలోచించాడు. బందిలి దొడ్డి చూడటం మఱచిపోయానే అనుకున్నాడు. ఆ ఆవులను రెంటినీ ఎఱిగిఉన్నవాళ్లు వాటిని ఎప్పుడూ బందిలిదొడ్లో పెట్టరు. ఆసంగతి అతనికి తెలుసును. అయినా అనుమానం. ముందుకుపోయి చూచి,దొరక్కపోతే వచ్చేటప్పుడు చూద్దాం లే అనుకున్నాడు. తాళ్లతోపు దగ్గఱకు వచ్చాడు. దాన్ని పగలు చూడ్డానికే భయంవేస్తుంది. రాత్రిళ్లు చెప్పనే అక్కర్లేదు. చింపిరి దయ్యాల్లాగా తలలు ఎగబోసుకుని తాళ్లు భయంకరంగా కనపడతాయి. జగన్నాథంమనసులో ఒక చెడు ఊహ తోచింది. ఆ తోపులో సాధారణంగా పురుగుముట్టడంచేత పశువులు చస్తూఉంటాయి. జగన్నాథం కొయ్య అయిపోయాడు. కాసేపు ఉండి తెలివి తెచ్చుకుని తనకు చెడ్డ ఊహ తోచినందుకు దేవుడికి దణ్ణంపెట్టి లెంపలు వాయించుకుని కఱ్ఱతో గఱిమట్టలు గీసుకోకుండా పక్కకి తోసుకుంటూ లోపలికి వెళ్లాడు. చీకటిలో ఆ తుప్పా ఈ తుప్పా ఆవుల్లా కనబడితే పేరుపెట్టి పిలిచాడు. ఏమీ సమాధానం రాలేదు. ఇక లాభం లేదని వెనక్కి తిరిగి దారివెంబడి బడి చెఱువువైపుకు నడిచాడు. అక్కడ వరిమళ్లల్లో పచ్చిక ఉంటూఉండడం చేత సాధారణంగా పశువులు ఆగుతూఉంటాయి. శ్రద్ధగా వెతికాడుకాని అక్కడా కనపడలేదు. ఇక ఏం చెయ్యడానికీ తోచలేదు. ఎక్కడకు పోయి ఉంటాయా అని నిలబడి ఆలోచిస్తున్నాడు.

ఆ సమయంలో అంభా అని అరుపు వినబడింది. ఆ అరుపు దేనిదో గుర్తుపట్టాడు జగన్నాథం. చిలకా అని కేక వేశాడు. దూరంనుంచి చిలక మళ్లీమళ్లీ అరుస్తూ చెఱువుకు వచ్చే వాగు పాతేఱు డొంకలోనుంచి పరుగెత్తుకువచ్చింది. జగన్నాథం దగ్గఱకు వచ్చి అరుస్తూ

నుంచుంది. చిలక ఉన్న చోట గోరింకకూడా ఉంటుందని జగన్నాథం గోరింకా అని కేకవేశాడు. గోరింక రాలేదు. చిలక అరుపు మానలేదు. అతని కేమీ అర్థం కాలేదు. 'పోనీ, చిలకనైనా ఇంటికి తోలుకుపోదాం: ఇది కనబడకపోవడం చూసి గోరింక దానంతటదే రావచ్చు' అని ఆలోచించాడు. కఱ్ఱతో అదిలించి దాన్ని ఇంటివైపుకి తోలాడు. అది నాలుగడుగులు వేసి ఆగిపోయింది. అరుపు మానలేదు. డొంకవైపు చూస్తుంది. ఏం చేస్తుందో చూద్దామని కఱ్ఱ తన వెనక పెట్టుకుని నిలబడ్డాడు. చిలక ఏదో ఉద్రేకంతో డొంకవైపుకు పరుగెత్తి అంభా అంభా అని అరుస్తూ జగన్నాథంవంకకూ, డొంకవైపుకూ అటూ ఇటూ చూస్తూ పరుగెత్తడం మొదలుపెట్టింది. డొంకలో గోరింక ఉందేమో అని అనుమానపడి ఆ వైపు నడిచాడు జగన్నాథం. చిలక అతన్ని వెంబడించింది. అరుపు మానివేసింది. జగన్నాథం ఆశ్చర్యపడుతూ నడుస్తున్నాడు. ఆడొంకలో ఫర్లాంగుదూరంలో ఒక మఱ్ఱిచెట్టు ఉంది. ఆచెట్టు చూపుమేరదూరంలో కనబడుతోందనగా చిలక మళ్లీ అరవడం మొదలుపెట్టింది. జగన్నాథం వెనక్కి తిరిగి చూశాడు. చిలక అతన్ని దాటి ఆచెట్టుకిందికి పరుగెత్తుకువెళ్లి నిల్చుంది. జగన్నాథంవంక చూస్తూ అరుస్తోంది. చీకట్లో అతనికి ఆ అరుపు వినపడుతోంది తప్ప ఏమీ కనపడటల్లేదు. ఇంక కొంచెం దగ్గఱకు పోగా ఆ చెట్టుకింద గోరింక ప్రసవవేదన పడుతోంది. జగన్నాథం అక్కడకు పోయి పక్కనున్న రాతిమీద కూర్చున్నాడు. గోరింక పడుకుంటోంది, లేస్తోంది, రొప్పుతోంది, ఆయాసపడుతోంది, ఆపసోపాలు పడుతోంది. చిలక దాని బాధ చూడలేక అరుస్తోంది.జగన్నాథంమనస్సు ఇంటివైపు పరిగెత్తింది. తనభార్య ఎంత కష్టపడుతోందో! పరుగెత్తుకుని వెళ్లిపోదామనిపించింది. కాని మళ్లీ ఆలోచించాడు. తన భార్యను చూసేందుకు పెద్దమ్మగారున్నారు, సీతమ్మగారున్నారు. ఈఅడవిలో నోరులేని ఈ ఆవును చూసేందుకు ఎవరున్నారు? భగవంతుడు అని తోచిందికాని అంతమాత్రంతో అతనికి ధైర్యం రాలేదు. కూర్చున్నవాడు లేవలేకపోయాడు.

ఇంతలో గోరింక అదివఱకునుంచీ నుంచున్నదల్లా పడుకుంది. కాసేపు బుసలుకొట్టింది. కాళ్లు జాపి మెడ నేలమీద ఆన్చి తన్నుకున్నది. మళ్లీ వెంటనే కాళ్లుముడిచి తల ఎత్తి నురుగులుగక్కుకుంటూ ఆయాసపడుతోంది. చేసే దేం లేకపోయినా జగన్నాథానికేం తోచలేదు. పక్కనున్న కఱ్ఱ చేత్తో పుచ్చుకునుంచుని సావకాశంగా దానివంక చూస్తున్నాడు. చిలక గోరింకవంక సానుభూతితో చూసి ఓదారుస్తోంది. ఇంతలో గోరింక లేచినుంచుని సకల ప్రయత్నాలూ చేసింది. అతికష్టమ్మీద దూడ బయటపడింది. జగన్నాథం చేత్తో పట్టుకుని నేలమీద పెట్టాడు. పుట్టింది పెయ్యదూడ అయినకారణం చేత భూమిమీద పడీపడటంతోటే లేచి నుంచుంది. అది ఎక్కడిసంబంధమో. గోరింక దాని శరీరం యావత్తూ తడి ఆరేటట్లు నాకింది. ఇంతలో జగన్నాథం దూడగిట్టలు గిల్లాడు. ఆవునోట్లో పెట్టాడు. అది ఆప్యాయంగా తినేసింది. దూడముట్టె తల్లిపొదుగు దగ్గఱకు చేర్చి కుడిపించాడు. ఆవు మాయవేస్తుందేమోనని ఒక గంటసేపు చూశాడు. కాని వెయ్యలేదు. దూడను మెడమీద వేసుకుని ముందునడవడం మొదలుపెట్టాడు. దూడను చూచి గోరింకా, గోరింకను చూసి చిలకా అంభా అంభా అని అరుస్తూ అతనివెంబడి బడి వచ్చాయి.

అప్పటి కప్పుడే తెల్లవారుజాము నాలుగు అవుతోంది. అతనికి తన భార్యను గుఱించిన ఆతురత ఎక్కువైంది. 'తాను ఇంటికి వెళ్లేటప్పటికి తన భార్య ప్రసవించిఉంటుంది. రాకరాక పదిఏళ్లకు వచ్చిన కాన్పు- తప్పకుండా మగపిల్లవాడు పుట్టిఉంటాడు. వాడు తన వంశాన్నీ తన్నూ ఉద్ధరించి సుఖపెడ్తాడు. తన భార్య కొంచెం సుస్తీమనిషి. సుఖంగా ప్రసవించిందో లేదో. ఏం కష్టపడిందో. తా నింట్లో లేకుండా పోవలసివచ్చింది.' అని ఆలోచిస్తూ తొందఱతొందఱగా నడిచాడు.

ఇంటికి వచ్చీరావడంతోటే దూడను దింపాడు. భార్యను చూద్దామని దొడ్లోకి వెళ్లబోయాడు. దొడ్లో పాకలో ఇంటిల్లిపాదీ కిటకిటలాడుతున్నారు. రామ

య్యగారి తల్లి అది తీసుకురా, ఇది తీసుకురా అని సీతమ్మకు చెపుతోంది. ఓపలేని మనిషిఅయినా సీతమ్మ, పాపం, అటు పిల్లల్ని సద్దుకుంటూ, ఇటు రామికి కావలసినవి తెచ్చియిస్తూ శ్రద్ధగా సేవచేస్తోంది. మధ్యమధ్య రామిమూలుగులు వినిపిస్తున్నాయి. మంత్రసాని 'మీరంతా దూరంగా ఉండండి బామ్మగారూ' అని రామయ్యగారి తల్లితో అంటోంది. జగన్నాథం వచ్చిన సంగతీ, గోరింకావు ఈనిన సంగతీ రామయ్యగారి తల్లికి తెలిసింది. దొడ్లోకి రాబోతున్న జగన్నాథాన్ని చూచి 'మీ ఆవిడకు నొప్పులు వస్తున్నాయి. మేమంతా ఇక్కడే ఉన్నాం. నువ్వేమీ ఆదుర్దాపడవద్దు. ఆవు మాయవెయ్యలేదుటగా. దాని సంగతి చూసుకో! అవసరమైనప్పుడు పిలుస్తానులే' అన్నది.

ఆవిడమాట విని జగన్నాథం వెనక్కి తిరిగి వచ్చాడే కాని అతని మనసులో దిగులుగానే ఉన్నది. రాత్రి ప్రసవించిఉంటుందనుకున్న తన భార్య ఇంతవఱకూ ప్రసవించలేదు. చాలా కష్టపడుతున్నట్లు తెలుస్తోంది. దైవము ఎట్లా అనుగ్రహిస్తాడో! ఒకపక్క తన భార్య ప్రసవవేదన పూర్తికాలేదు; మఱోపక్క గోరింకావు మాయవెయ్యలేదు. ఇవి రెండూ అతని మనసులో చాలా బాధపెడ్తున్నాయి. ఏం చెయ్యడానికీ తోచలేదు. బాగా తెల్లవారిపోయింది. గొడ్లను బుడ్డాళ్ల కప్పగించి తాను ఇంటిదగ్గఱే ఉండిపోయాడు. చిలకావునుగూడా అన్నిటితో తోలాడు కాని అది పొలం వెళ్లక మళ్లీ వెంటనే తిరిగివచ్చి గోరింకావును కనిపెట్టుకు కూర్చుంది.

భార్యను గుఱించిన ఆతురతలో జగన్నాథం ఒకవిషయం మఱచిపోయాడు. గోరింకావుకు కొత్తవడ్లు పెట్టలేదు. అది ఇంకా మాయ వెయ్యలేదు. తాను చేసిన పొరపాటుకు మనసులో నొచ్చుకుంటూ త్వరగా పోయి కొత్తవడ్లు చేటలో పోసితెచ్చి దాని ముందు పెట్టాడు. అది ఆకలితో తినబోయిందిగాని నోరు తెఱవలేకపోయింది. జగన్నాథం ఆదుర్దాపడి దాని మెడనరాలు రుద్దుతూ పక్కన కూర్చున్నాడు. గోరింక నెమ్మదిగా నోరుతెఱచి వడ్లు తిన్నది. తిని చాలాసేపయింది కాని మాయ వెయ్యలేదు. జగన్నాథం పాకలో గుంజకు ఆనుకుని దిగాలుపడి కూర్చున్నాడు.

ఉదయంనుంచీ గోరింక పడుతున్న బాధ ఒక్క భగవంతుడికే తెలియాలి. ఈనడానికి ఎంత ప్రయత్నం చేసిందో మాయ వెయ్యడానికి అంత ప్రయత్నం చేస్తోంది. కాని అది బైటపడడం లేదు. మాయ బైటపడనంతసేపూ కడుపులో బాధ బాధగానే ఉంటుంది. నోరు లేని జంతువు అవడంచేత బైటికి చెప్పుకోలేకుండా ఉన్నది. కాని, అదే గనక మనిషి అయితే ఆపాటికి ఊరంతా పోగుపడేటట్లు పెడబొబ్బలు పెట్టేది. గోరింకముఖంలో కళాకాంతులు పూర్తిగా పోయాయి. తన కాటుక కళ్ల వెంబడి కన్నీరు ముకుపుటాలదాకా ప్రవహించేటట్లు ఏడుస్తోంది. ఒకసారి దూడను మూచూస్తుంది. మఱోసారి చిలకమూతికి తన మూతి ఆనుస్తుంది. బాధ భరించలేక అరుస్తుంది. చీదరకు తాళలేక తోక విరామంలేకుండా తిప్పుతుంది. దూడను పొదుగుదగ్గఱకు రానివ్వదు. పక్కచూపులు చూస్తూ మోర ఎత్తి భగవంతుణ్ని ప్రార్థిస్తుంది. ఏంచేస్తే ఏం లాభం? దాని బాధ తగ్గలేదు. కాళ్లు వణకడం ప్రారంభించాయి. నేలమీద సరిగా ఆన్చి నిలబడలేకపోయింది. అతికష్టమ్మీద కాళ్లు ముడిచి కూర్చుంది. తల నేలకు ఆన్చి మట్టిలో అర్ధచంద్రాకారంగా అటూ ఇటూ ఆడిస్తూ బుస్సలు కొట్టి నురుగులు గ్రక్కుకుంటోంది. జగన్నాథం ఇదంతా చూస్తూనే ఉన్నాడు. దాని బాధ చూడలేక మొహం వంచుకుని దుఃఖిస్తున్నాడు. చిలక దానికి ఎదురుగా కూర్చుని స్నేహితురాలి బాధచూచి భరించలేక దుఃఖిస్తోంది.

గోరింక కాళ్లు వణికి కింద కూర్చోడం చూసి జగన్నాథం భరించలేకపోయాడు. దానికి ఏం చికిత్స చెయ్యాలో అతనికి తెలిసింది కాదు. ఇంతసేపూ భగవంతుణ్ణి ప్రార్థిస్తూ కూర్చున్నాడు. ఒకవంక గోరింక కోసమూ, మఱొకవంక భార్యకోసమూ. అతని ప్రార్థనలు భగవంతుడు ఆలకించినట్లు తోచదు. ఇద్దఱికీ ఉపశాంతి కలగడం లేదు. అతని మనసు చెల్లాచెదరై పోయింది. కాసేపు గోరింకవంక సానుభూతితో దీనదృక్కులు ప్రసరించి చూస్తాడు. ఇంతలో భార్య

సంగతి కనుక్కువద్దామని దొడ్లోదాకా వెళ్తాడు. అక్కడ ఏ రామయ్యగారో సీతమ్మగారో కనిపిస్తారు. వాళ్లు అందరూ జాగ్రత్తగా చూస్తున్నప్పటికీ తాను అక్కడకు పోతే ఏమనుకుంటారో అని వెనక్కి తిరిగివస్తాడు. మళ్లీ గొడ్లపాకలో నుంచుని గోరింక వంక చూస్తాడు. ఏ గుంజనో ఆనుకుని మొహం కప్పుకుని ఏడుస్తాడు. పని లేకుండానే పదిమాట్లు అటూ ఇటూ తిరుగుతాడు. తాను ఏం చేస్తున్నదీ జగన్నాథానికి తెలియడం లేదు. అతనికి గంగవెఱ్ఱులెత్తినట్లయింది.

ఈ స్థితిలో దొడ్లోనుంచి ‘అమ్మయ్యా! దేవుడు రక్షించాడు. ఎంత కష్టపడిందో బిడ్డ. మగపిల్లాడు పుట్టాడు. మూడుమూర్తులా జగన్నాథమే!’ అంటూ రామయ్య గారి తల్లిమాటలు వినపడ్డాయి. అతడు ఉండబట్టలేక దొడ్లోకి పరుగెత్తుకెళ్లి భార్యను చూచాడు. ఆమె కింకా స్మృతి రాలేదు. బలహీనతలో బాధపడలేక మూర్ఛ పోయింది. రామయ్యగారు అప్పుడే మంత్రసాని ‘ఎవరూ అక్కర్లే’ దంటున్నా వైద్యుడికోసం పరుగెత్తాడు. ఇంట్లో ఆడవాళ్లూ మగవాళ్లూ అంతా హడావిడిగా తిరుగుతున్నారు. జగన్నాథానికి మనస్సు దిమ్మెక్కిపోయింది. నిశ్చేష్టుడై నిలబడ్డాడు. రామయ్యగారి తల్లి అతని వాలకాన్ని చూసి ‘ఎందుకురా అంత అధైర్యపడతావు? నీ భార్యకు ఏమాత్రమూ లోటు రానివ్వను. నువ్వు ఏమీ బెంగ పెట్టుకోక వాకిట్లో ఉండు. వెళ్లు. ఇక్కడ ఉండవద్దు. గోరింక ఎట్లా ఉందో చూడు’ అని ధైర్యం చెపుతూ హెచ్చరించింది. ఎవరిమాటా లెక్కలేదు కాని రామయ్యగారి తల్లి మాట అంటే జగన్నాథానికి అపరిమితమైన గౌరవం. నిద్రలో అయినా ఆవిడ మాట విని మేలుకుంటాడు. ఆవిడ ఈ హెచ్చరింపు అంత నిశ్చేష్టతలోనూ అతనిలో చలనం కలిగించింది.

జగన్నాథం అక్కడినుంచి వచ్చి గోరింకదగ్గఱ నిలబడ్డాడు. కాని అక్కడ ఆట్టే సేపు ఉండలేకపోయాడు. కాసేపు భార్యదగ్గఱకూ, కాసేపు ఆవుదగ్గఱకూ కాలుగాలిన పిల్లిలా తిరుగుతున్నాడు. అతను చేసే ఏపనికీ అర్థం లేకుండా పోయింది. చిలకావు పాకలో గోరింకనుచూసి ఊరికే అరవడం; గోరింక దూడ ఆ అరుపు విని తానుగూడా అరవడం; దానితో పాకలో ఉన్న మిగిలిన పాడిఆవుల లేగదూడలన్నీ అరవడం; దొడ్లో పాకలో అప్పుడే బైటపడ్డ జేనెడు వెధవ గొల్లున గోలపెట్టడం; వాడిఉన్న తలిదండ్రుల ముఖాలు చూచి సీతమ్మ ముగ్గు రాడపిల్లలూ గోలపెట్టడం—ఇల్లూ వాకిలీ అంతా ఆలగోల బాలగోల అయింది. జగన్నాథం ఈ అరుపుల్లో ఎవ్వరికీ వినబడని ఏడుపు ఏడుస్తూ అటూ ఇటూ తిరుగుతున్నాడు. ఇంతలో రామయ్యగారు వైద్యుణ్ని వెంటబెట్టుకు వచ్చారు. ఆసమయంలో జగన్నాథం దొడ్లో పాకకు కొంచెం దూరంగా నుంచుని ఉన్నాడు. అతన్ని అక్కడ ఉండవద్దని కేకలు వేశారు. జగన్నాథం రాలేక రాలేక వాకిట్లోకి వచ్చాడు.

గొడ్లపాకలో కొనప్రాణంతో కొట్టుకుంటున్న గోరింకను చూస్తూ నుంచున్నాడు. జగన్నాథం దాని దగ్గఱకు పోయి నేలమీద ఆన్చిన దాని మోర ఎత్తి పట్టుకున్నాడు. ఇందాకటినుంచీ పక్కచూపులు పెట్టిన గోరింక ఒకసారి తెలివిగా చూసింది. జగన్నాథం కొంచెం పక్కకు జరిగి దూరంగా కూర్చున్నాడు. గోరింక లేవడానికి ప్రయత్నం చేసింది. జగన్నాథం వెనకపట్టి ఎత్తాడు. కష్టమ్మీద గోరింక లేచి నుంచుంది. అది లేవడం చూసి చిలకగూడా లేచి నుంచుంది. లేగదూడల దగ్గఱకు పోయిన గోరింకదూడ తల్లి దగ్గరకు పరుగెత్తుకువచ్చి పొదుగులో మూతి పెట్టింది. గోరింక ఏమీ అనలేదు. కాని దాని కాళ్లు గజగజా వణుకుతున్నాయి. కళ్ల వెంబడి నీళ్లు బొటబొటా కారుతున్నాయి. రెండడుగులు ముందుకు వేసింది. చిలకకళ్ల లో కళ్లుపెట్టిచూసింది. చిలక గోరింక దగ్గఱకు వచ్చింది. దాని మెడమీద తన మెడవేసి కాసేపు నుంచుంది గోరింక. ఇంతలో దూడ అరిచింది. గోరింక దూడవైపుకు తిరగబోయిందిగాని తిరగలేకపోయింది. జగన్నాథం దూడను తల్లిదగ్గఱకు తీసుకువెళ్లాడు. కదలని ముట్టెతో బిడ్డను ఒకసారి మూచూసింది. చిలకవంక జాలిచూపులు చూసింది. తనముట్టె చిలకముట్టెకు ఆన్చి చనిపోయేవారు తనుకు

ఇష్టమైనవారితో కడసారిమాటలు చెప్పేటట్లు దానితో ఏమిటో చెపుతున్నట్లు సుంచుంది. దాని కాళ్లు వణకడం ఎక్కువయింది. పొట్ట నిమిషనిమిషానికీ ఊరిపోతోంది. ఒకసారి చిలకవంకా దూడవంకా తన సర్వశక్తులతోటీ చూసి గోరింక నేలమీద కూలబడింది. కాళ్లు బారజాపి, కళ్లు వెనక్కు తిప్పి, మోర నేలమీద పడవేసి, ముట్టెనుండి నురుగులు కారుతూ ఉండగా గోరింక కడసారిఊర్పు విడిచింది. కిందబడ్డ గోరింకను చూసి చిలక దుఃఖంతో అరుస్తోంది. అమాయికంగా గోరింకదూడ తల్లిశువక్కస్తనాల్లో ముట్టె పెడుతూ తీస్తూ అరుస్తోంది. జగన్నాథం పక్కన గొంతుకు కూర్చుని తల వంచుకుని ఏడుస్తున్నాడు.

ఇంతలో రామయ్యగారు వైద్యుడితోసహా బైటికి వచ్చారు. ఆయన పాకలో చనిపోయిన ఆవు వంక చూసి ఏడుస్తున్న జగన్నాథాన్ని చూడలేకపోయాడు. జగన్నాథం ఎవరివంకా చూడలేదు. వైద్యుడు వెళ్లిపోయాడు. రామయ్యగారు పాకలోకి వెళ్లి జగన్నాథంపక్కన కూర్చుని అతని బుజాలమీద చేతులు వేశాడు. అతనికి తెలియలేదు. రామయ్య అతని మెడ నిమురుతూ 'ఏం చేస్తాము! మనకు దక్కకుండాపోయింది. పిల్లవాడు కులాసాగానే ఉన్నాడు' అని కళ్లనీళ్లతో కంఠం రుద్ధంకాగా అన్నాడు. జగన్నాథం ఈమాటలు విని పీడకలకన్నవాడిలాగా అదిరిపడి, కళ్లు తెరిచి, ఎదురుగుండా ఏడుస్తున్న రామయ్యను గంభీరంగా ఒకసారి చూసి అతన్ని కావిలించుకుని గొల్లుమని ఏడవడం మొదలుపెట్టాడు. రామయ్య తన సర్వశక్తులా ఓదార్చాడు. ఆ ఓదార్పు జగన్నాథం దుఃఖానికి ఉపశమనం తేలేదు. కాని చనిపోయిన తల్లిని విడిచి తన్ను సమీపించిన దూడను చూచేటప్పటికి అతని గుండె తరుక్కుపోయింది. దాన్ని దగ్గఱకు తీసుకుని కావిలించుకుని ఏడ్చాడు. రెండు చేతుల్తో దాన్ని ఎత్తుకునిపోయి దొడ్లో ఏడుస్తున్న పిల్లవాణ్ణి సముదాయిస్తున్న పెద్దమ్మగారి ముందు పెట్టి 'ఎట్లా గమ్మా బ్రతికేది?' అంటూ పెద్దపెట్టున ఏడ్చాడు. ఆవిడ 'నాయనా! నారుపోసినవాడే నీరు పోస్తాడు' అంటూ ఓదార్చింది.

౨

రెండురోజులైంది. జగన్నాథం గుండె రాయి చేసుకుని మొండిధైర్యంతో తిరుగుతున్నాడన్నమాటేగాని అతని విచారం ఏమాత్రమూ తగ్గలేదు. అనుక్షణమూ భార్యనూ గోరింకనూ తలుచుకొని దుఃఖిస్తాడు. దూడను దగ్గఱకు తీసుకుని ఒళ్లంతా చేత్తో నిమురుతూ కూచుంటాడు. అతని హృదయంలో తన భార్యకూ గోరింకకూ సమానమైన స్థానమిచ్చాడు. తన హృదయాన్ని పంచుకున్నవాళ్లు ఇద్దరూ చనిపోయారు. తల్లిలేని దూడనూ, తల్లిలేని తన బిడ్డనూ మనసులో ఒకేవిధంగా చూసుకుని పొంగిపొంగి ఏడుస్తాడు.

జగన్నాథందుఃఖం అందఱినీ కరిగించింది. అతని కష్టభారాన్ని రామయ్యగారి తల్లి అందఱికంటే ఎక్కువగా పంచుకున్నది. రామయ్యగారి కుటుంబానికీ జగన్నాథం కుటుంబానికీ ఒకవిధంగా సన్నిహితసంబంధం ఉన్నది. రామయ్యగారి పూర్వులూ, జగన్నాథంపూర్వులూ ఆవూళ్లో ఇరుగుపొరుగున ఉంటూఉండేవారు. వారి ఇద్దఱి తాతలూ కలిసి మందల్ని పెంచుకుంటూఉండేవారు. ఒకసారి మేత తక్కువైనప్పుడు జగన్నాథంతాత తన మందను తన బావమఱది ఊరుకు తోలాడు. అక్కడ బాగా పచ్చిక బీళ్లూ, తుమ్మఅడవులూ ఉన్నాయనే ఆశతో. కాని దైవికంగా గాళ్లరోగం తగిలి అతని మంద అంతా నశించింది. అప్పటినుంచీ వారి కుటుంబం తేరుకోలేదు. ఉన్న పదిపదిహేను గొడ్లనూ రామయ్యగారి తండ్రికి అప్పగించి జగన్నాథంతండ్రి ఆయనదగ్గఱే ఉండేవాడు. బ్రతికిచెడ్డవాళ్లు అవడంచేత రామయ్యగారి కుటుంబం జగన్నాథంకుటుంబాన్ని గౌరవంగానే చూచేది. తండ్రి పోయాక జగన్నాథం రామయ్యగారి దగ్గఱే పాలేరుగా చేరాడు. జగన్నాథం పేరుకు పాలేరు అన్నమాటేగాని రామయ్యగారి ఆస్తిమీది అజమాయిషీ అంతా అతనిదే! రామయ్యగారుకూడా జగన్నాథంతో చెప్పకుండా ఏపనీ చెయ్యడు.

పూర్వకాలపు మనిషి అవడంచేత రామయ్యగారి తల్లికి జగన్నాథం అంటే ఎంతో జాలి. మనం

కాకపోతే అతని కష్టసుఖాలు ఆదుకునేది మఱి ఎవరు అన్న ఉద్వేగంతోనే ఆవిడ ఎల్లప్పుడూ అతన్ని చూచేది. ఆవిడ ముసలితనంలో పిల్లలతల్లి కావలసి వచ్చింది. జగన్నాథంకుఱ్ఱవాణ్ని వేయికళ్లతో రక్షిస్తోంది. ఒళ్లో పడుకోబెట్టుకుని ఆవుపాలు పోస్తుంది. వాడు తాగడు. పోసినవి కక్కుకుంటాడు. బలవంతాన పోసి ఏదోవిధంగా ఆ మహాతల్లి వాడి ప్రాణం కాపాడుతోంది. కాని వాడు ఊరుకుండడం చాలా అనూహ్యమైపోతోంది. ఎప్పుడూ గొల్లున గోలపెడుతూ ఉంటాడు. ఆపేక్షతో వక్షానికి అదుముకునే తల్లి లేకపోయాక ఏడవక ఏం చెయ్యగలడు? ఎల్లప్పుడూ వాణ్ని కనిపెట్టుకుని ఉండడానికి ఆవిడకు తీఱదు. రామయ్యగారి భార్య నేడో రేపో ప్రసవించేటట్లు ఉన్నది. ఒకపక్క ఆవిణ్ని కనిపెట్టుకుని ఉండాలి. మఱొకపక్క ఇంటిల్లిపాదికీ వండి పెట్టాలి. అన్నిటికంటే ఎక్కువగా ఈ దిక్కుమాలిన వాణ్ని రక్షించాలి. ఈ పరోపకార మహాయజ్ఞంలో ఆవిడ తాను వహించిన దీక్షకు అవధి దాటుతున్నట్లు కనపడ్డా సహించుకుని చేస్తోంది. జగన్నాథానికి ఆవిడ యెడల తన కృతజ్ఞత ఎట్లా తెలుపుకోవాలో తెలియక మనస్సులో నమస్కరిస్తూ ఉంటాడు నిత్యమూ.

రామయ్యగారి తల్లి జగన్నాథంకొడుకును ఎట్లా పెంచుతోందో గోరింకదూడను అట్లా పెంచుతున్నాడు జగన్నాథం. పాడి ఆవుల పాలు తీసి కొద్దిగా దూడకు పోసి మిగిలినవి కుఱ్ఱవాడికోసం ఇంట్లో ఇస్తాడు. మాతృవక్షంలో తల దాచుకుని స్తన్యం గ్రోలితే వచ్చే బలం పోతపాలతో వస్తుందా. గోరింక దూడా, జగన్నాథంకొడుకూ ఒకేవిధంగా నలతగా ఉంటున్నారు. భార్య పోయిన దగ్గఱనుంచీ జగన్నాథం పొలంవెళ్లడం మానివేశాడు. గోరింక పోయిన దగ్గఱనుంచీ చిలక మేతమెయ్యడమే మానివేసింది. అది ఎప్పుడూ గోరింకదూడను నాకుతూ ఇంటిదగ్గరే ఉంటుంది. జగన్నాథం తన పుత్రవాత్సల్యం అంతా కొడుకుదగ్గఱ చూపడానికి అవకాశం లేక గోరింకదూడను సంరక్షించడంలో చూపుతున్నాడు. లేతపచ్చిక పరకలు ఏరితెచ్చి దూడకు తినడం నేర్పుతాడు ఎప్పుడూ గొడ్లపాకలో దానిదగ్గరే కూచుంటాడు: తల్లి లేని తన బిడ్డను తలంచుకొని ఏడుస్తూ.

ఆరోజున రామయ్యగారి ఇంట్లో మూడురోజుల కింద ఎంత హడావిడి అయిందో అంత హడావిడీ అయింది. కోడలి పురుటిగదిలో చాప వేసి గుడ్డ వేసి తల్లి లేని జగన్నాథంకుఱ్ఱవాణ్ని పడుకోబెట్టింది రామయ్యగారి తల్లి. ఒకపక్క వాణ్నీ, ఒకపక్క కోడల్నీ చూస్తూ ఇద్దఱికీ పరిచర్య చేస్తోంది. భార్య సీతమ్మ కష్టపడడం విని సహించలేక రామయ్య అటూ ఇటూ పచార్లుచేస్తున్నాడు వసారాలో. సీతమ్మ ముగ్గురు ఆడపిల్లలూ గదిగుమ్మందగ్గఱ నుంచుని అమ్మా అమ్మా అంటున్నారు. జగన్నాథం ఆపనిమీదా ఈ పనిమీదా అటూ ఇటూ తిరుగుతున్నాడు. మొదట్లో కొంచెం కష్టపడ్డా సీతమ్మ సుఖంగానే ప్రసవించింది. మగపిల్లవాడు పుట్టి కెవ్వుమన్నాడు. ఆకేక విని రామయ్య అబ్బాయి అబ్బాయి అంటూ గంతులువేశాడు. రామయ్యగారి తల్లి కోడలికి మనమణ్ని చూపించి 'రామికి పురుడుపోసిన పుణ్యాన ఈ మొగమొల్క పుట్టింది. పాపం, అది కొడుకును చూచుకోడానికి నోచుకోలేదు. వాణ్నికూడా నీవాణ్నిలా పెంచాలి. ఏం చేస్తావో!' అని ఆశ్వాసంతో ఆశీర్వదించింది.

జగన్నాథం ఈమాటలు విని కుంచించుకుపోయాడు. తాను నిమిత్తమాత్రంగా ఉన్న ఈ సంభవాలకు ఆ మహాతల్లి ఎంత కృతజ్ఞత చూపిస్తోందో ఊహించుకోలేక పోయాడు. ఆమాటలే విని రామయ్య తల్లిమాట నెఱవేర్చగలననే గర్వంతో జగన్నాథం వంక సాదరంగా చూశాడు. సీతమ్మ కీమాటలు మనస్సులో చివుక్కున పొడుచుకున్నాయి.

జగన్నాథంభార్య బ్రతికిఉండగా సీతమ్మకు ఆమెమీద ఒకవిధమైన ప్రేమ ఉండేది. ఆ ప్రేమ చాలామటుకు తనకు ఆమె భక్తిపూర్వకంగా చేసే సపర్యలమూలకంగా వచ్చినది. అదీకాక రామికి తన ఈడే అవడం, అత్తగారు తప్ప తనకు ఎల్లప్పుడూ అందుబాటులో ఇంట్లో ఉండే స్త్రీ అది ఒక్కతే అవడం ఆమెమీద సీతమ్మకు ఏర్పడిన ప్రేమను మఱింత అధికంగా పెంచాయి. అందుచేతనే రామి ప్రసవించే

సమయంలో సీతమ్మ తనకు చేతనైన దానికంటే ఎక్కువగానే సహాయం చేసింది. తానూ, తన భర్తా, తన అత్తగారూ ఎన్నివిధాల ఎంత చేస్తే ఏం లాభం? భగవంతుడు అనుగ్రహించలేదు. జగన్నాథానికీ, జగన్నాథంబిడ్డకూ దక్కకుండా ఆమె ఇహలోకం విడిచి పరలోకానికి వెళ్లిపోయింది.

గోరింక చనిపోవడం దాని దూడమీద జగన్నాథానికి ఉన్న ప్రేమను పెంచింది. గుండెలో జాలిస్వభావం ఉంటే అటువంటి పరిస్థితుల్లో బాధ్యత వహించకతప్పుతుందా? అదేవిధంగా రామి చనిపోవడం ఆమెబిడ్డమీద రామయ్యగారి తల్లికి ఉన్న ప్రేమను అత్యధికంగా పెంచింది. అతనిని పెంచే బాధ్యత అంతా తనమీదే పెట్టుకున్నది. కాని తాను ముసలి. ఆమె ఏం చెయ్యగలదు? ఆ ఈడులో, ఆ ఓపికలో ఆమె శక్తి వంచన చెయ్యకుండా వెయ్యికళ్లతో కనిపెట్టుకుని కాపాడుతోంది.

రామి చనిపోవడంవల్ల ఆమెబిడ్డమీద అందటికీ జాలితో కూడిన ప్రేమ ఏర్పడితే సీతమ్మకుమాత్రం అసహ్యంతో కూడిన నిరాదరణ ఏర్పడింది. హృదయపూర్వకంగా తాను చేసిన సేవ నిష్ప్రయోజనమయ్యేటప్పటికి ఆమెలో ఏర్పడిన శూన్యమనస్కత ఈవిధంగా పరిణమించింది. రామి చనిపోయిన మొదటిరెండు రోజుల్లోనూ ఆవిడ జగన్నాథంకొడుకును 'తల్లిని చంపుకున్న వెధవ' అన్నంతకంటే ఎక్కువ హోదాతో చూడలేకపోయింది. ఆమెదృష్టిలో వాడు నష్టజాతకపు వెధవ. వాడి మొహం చూస్తే ఎవ్వరికీగూడా తల్లి దక్కదు. వాడు పుట్టిన వేళావిశేషం మహా చెడ్డది. కుడికాలు పెడితే కులక్షయం, ఎడంకాలు పెడితే వంశక్షయం అన్నట్లుగా వాడు పుట్టి తల్లిని చంపుకోడమేకాక మిక్కిలి సాధువైన గోరింకను కూడా చంపాడు. ఇటువంటి వెధవ బతికిఉండడం కంటే చస్తేనే నయం. ఈ ధోరణిలో ఊహించి ఆమె మనస్సు అతనిమీద అసహ్యభావాన్ని మరింత గాఢం చేసుకున్నది.

ఇటువంటి పరిస్థితుల్లో రామయ్యగారి తల్లి సీతమ్మకు మనమణ్ణి చూపించి అన్న మాటలు ఆమెమనస్సును బాధపెట్టడం ఆశ్చర్యకరమైన విషయం కాదు. అందుకనే ఒకసారి బాధపడడం కంటే ఎక్కువ అనుకూలంగా ప్రత్యుత్తరం ఇవ్వలేకపోయింది. ఆసమయంలో ఆమెలో మాతృత్వం పొంగకపోలేదు. తాను ప్రసవించి మగపిల్లవాణ్ని కన్నది. ఆమె ఇదివఱకే ముగ్గురు పిల్లల తల్లి. అయినప్పటికీ ఆమెలోని మాతృత్వం తన ప్రేగుకు సంబంధించినంతవఱకే ఉప్పొంగిందికాని తల్లి లేక భావి జీవితపథంలో అడుగడుగూ, క్షణక్షణమూ అంధకారమయంగా కనపడుతున్న జగన్నాథంకొడుకువంక శాఖామాత్రంగానైనా చీలలేకపోయింది.

ఆనాటినుంచీ జగన్నాథంకొడుకును కూడా సీతమ్మపురుటిగదిలోనే చాపమీద పడుకోబెట్టి రామయ్యగారి తల్లి ఇంట్లోపనులు చూచుకుంటూఉండేది. ఆవిడ తనదగ్గఱ లేకపోతే జగన్నాథంకొడుకు ఎప్పుడూ ఏడుస్తూనేఉండేవాడు. అందుచేత ఎంతపని మీద ఉన్నా ఆవిడ అప్పుడప్పుడు విరామం కల్పించుకుని వాణ్ని ఆడించివెళ్తూఉండేది. తన పక్కనే ఉండి వాడు ఎంత గోలపెడ్తున్నా సీతమ్మ వాడి జోలి అంటించుకునేది కాదు; వాడి ఊసు పట్టించుకునేది కాదు. పైగా వాడు తన బిడ్డకు నిద్రాభంగం చేస్తూ ఏడవడంకూడా ఒక తప్పుగానే భావించేది.

రామయ్యగారి తల్లిమనసులో మనమడిమీద కంటే జగన్నాథంకొడుకుమీదనే ప్రేమ మొగ్గ చూపేది. ప్రేమతోడి బాధ్యత మనమడిమీదా, బాధ్యతతోడి ప్రేమ జగన్నాథంకొడుకుమీదా చూపుతూఉండేది. తల్లి చూచుకోగలదనే ధైర్యంతో మనమణ్ణి ఆవిడ చూచేదికాదు. ఎప్పుడో రోజుకు ఒకటిరెండుమాట్లు తన బిడ్డను బుజ్జగించి ముసలమ్మ ప్రొద్దస్తమానమూ జగన్నాథంకొడుకును బుజ్జగిస్తూఉండడం చూచి సహింపగలిగేది కాదు సీతమ్మ. ఇదిగూడా తల్లిలేని ఆ కుఱ్ఱవాడిమీద సీతమ్మకు అసహ్యభావాన్నే పెంచింది.

నాలుగురోజులు గడిచాయి. రామయ్యకొడుకు తల్లిపాలు తాగుతున్నాడు. జగన్నాథంకొడుకు పెద్దమ్మగారు పోసిన ఆవుపాలు తాగుతున్నాడు.

తాగుతున్నా డన్నమాటేగాని కుఱ్ఱవాడు సరీగా తేరుకోవడం లేదు. అత్తగారు ఎన్ని అన్నా సీతమ్మ వాడివంక చూడనేమూడటం లేదు. ఆరోజు ఉదయం నుంచీ వాడు ఒకేవిధంగా గుక్కపట్టి ఏడుస్తున్నాడు. వాణ్ని బుజ్జగించడానికి ముసలమ్మ సకల ప్రయత్నాలూ చేసింది. ఎన్ని చేసినా వాడు ఏడుపుమానడం లేదు. వాణ్ని ముసలమ్మ బుజ్జగించడం చూసి సీతమ్మ 'తల్లిలేని వెధవ! ఏడవక ఏం చేస్తాడు! ఏడ్చిఏడ్చి వాడే ఊరుకుంటాడు. మీరు వాణ్ని అంతగా అలవాటుచేసుకోకండి' అని కేకలువేస్తూఉండేది. తాను చూడకపోగా తనబిడ్డని చూస్తున్న పెద్దమ్మగారిని ఇట్లా అనడం జగన్నాథానికి కష్టమనిపించేది. కాని ఏం చేస్తాడు? సీతమ్మగారు అన్నట్లు తనకూ తనబిడ్డకూ దిక్కు లేదు. పూర్తిగా లేదు అనడానికీ వీలులేదు.

సీతమ్మ స్నానం చేసింది. ఆవిడ పురిటిగది దాటి ఇంట్లో ప్రతిచోటా రెండురోజులబట్టే తిరుగుతోంది. వాళ్లకు సహజంగా అంత పట్టింపులేకపోయినా కాస్త కలిగిఉన్నవాళ్లు అవడంచేత రామయ్యగారి ఇంట్లో కొన్ని పెద్దఇళ్ల ఆచారాలు పట్టుపడ్డాయి. అందుచేత ఆవిడ ఇన్నాళ్లూ పురిటిగది దాటలేదు. రామి పోయిన మూడోరోజునే తాను ప్రసవించడం, ఆతర్వాత పురిటిగదిలోనే ఉండిపోవడం కారణాలుగా జగన్నాథాన్ని సీతమ్మ సరిగా చూడ్డానికి అవకాశం కలగలేదు. ఆనాడు ఉదయం ఆమె లేస్తూనే ఆవుపాలు తీసి గోరింకదూడకు పోసి మిగిలిన పాలు తన కుఱ్ఱవాడికోసం ఇంట్లో ఇవ్వాలని వచ్చిన జగన్నాథంవేసిన 'అమ్మగారూ!' అన్న కేక విన్నది. రోజూ ముసలమ్మే అందుకునేది. ఆమెతో జగన్నాథం తన కుఱ్ఱవాణ్ని గురించి ఏవేవో అంటూ ఉండేవాడు. ఆమె అన్నిటికీ ఆపేక్షతో, జాలిగుండెతో సమాధానాలు చెప్పి అతని అధైర్యం పోగొడ్తూ ఉండేది. ఆనాడు పాలచెంబు అందుకోడానికి సీతమ్మ వచ్చింది. జగన్నాథం ఆమెవంక చూడలేక చెంబు గుమ్మంమీద పెట్టి వెనుదిరిగి వెళ్లిపోయాడు.

జగన్నాథంముఖంలోని దైన్యం ఆమెను ఒక్కసారి నిశ్చేష్టను చేసింది. ఆమెమనస్సులో మానవసంఘంలోని తరతమభావాల త్రొక్కిడివల్ల రేగిన ధూళితో కప్పబడిన కొన్ని ప్రేమోభావాలను రేకెత్తించింది. ఆమె ఒకనిమిషం ఆలోచించింది. భార్య పోకముందు జగన్నాథం ఎంత ఉల్లాసంగా ఉండేవాడు! ఎంత పనిచేసినా, మనస్సును కష్టపెట్టే సంఘటనలు ఎన్ని జరిగినా అతని ముఖంలో ఎన్నడూ ఇంత దైన్యం కనపడేది కాదే! జీవితంలో విలువైన వస్తువు పోతే దాంతోపాటు జన్మాదిగా సర్వరక్తనాళాలనూ అంటిపట్టుకున్న ఉత్సాహం గూడా నశించిపోతుందిగాబోలు! అది పోయినదారిని పోక దాని స్మృతిచిహ్నం ఒకటి విడిచిపెడితే అది మరీ బాధాకరం. జగన్నాథంకొడుకు తల్లిని చంపుకున్న వెధవ. బ్రతికిఉన్న తండ్రినిగూడా బాధపెడుతున్నాడు. సీతమ్మమనస్సు అంతగా కదిలీకూడా ఆ నిశ్చయానికే వచ్చింది.

ఆనాటినుంచీ జగన్నాథాన్ని చూచినప్పుడల్లా సీతమ్మ జాలిపడుతూనే ఉండేది. ఆ జాలి కలిగినప్పుడల్లా 'భార్యను పోగొట్టుకున్నాడు, పాపం! తోడులేని ఈబ్రదుకు ఎట్లా ఈడుస్తాడో!' అనే ఊహించేది కాని తల్లిలేని బిడ్డను ఏవిధంగా పెంచుతాడో అన్న భావమే తట్టేది కాదు. సీతమ్మ తన బిడ్డను పక్కన పడుకోబెట్టుకుని ఆరోజున సందెవేళ గొడ్లపాకకు ఎదురుగా వీథివసారాలో మొఖరానికి ఆనుకుని కూర్చున్నది. సీతమ్మను చూచి గోరింకదూడదగ్గఱ కూర్చున్న జగన్నాథం లేచి బైటికి వెళ్లాడు. జగన్నాథం వెళ్లిపోవడంవల్ల గోరింకదూడ చిలకదగ్గఱకు పోయింది. చిలక దాన్ని మూచూచి ఆపేక్షతో దాని ఒళ్లంతా నాకింది. గోరింకదూడ చిలకకు దగ్గఱదగ్గఱగా జరిగి నాకించుకుంటోంది. తన మూతి దానిమూతిదగ్గఱ పెడుతోంది. చిలక దాని ముఖం నాకుతోంది. ఇంతలో రామయ్యగారి తల్లి జగన్నాథంకొడుకుకు పాలుపోసి సీతమ్మకొడుకుపక్కన పడుకోబెట్టి వెళ్లింది. సీతమ్మ వాడివంక చూసింది; గోరింకదూడవంక చూసింది. గోరింకదూడ చిలకయందు మాతృభ్రాంతి పొంది సంతోషిస్తోంది. ఆభ్రాంతిగూడా లేక జగన్నాథం కొడుకు ఏడుపు మొదలుపెట్టాడు. సీతమ్మ వాణ్ని తీసి ఎత్తుకున్నది. వాడు ఏడుపు మానివేశాడు. వాణ్ని

కింద పడుకోబెట్టింది. వాడు మళ్లీ ఏడుపు మొదలు పెట్టాడు. వాడు ఏడవడం చూసి సీతమ్మకొడుకు గూడా ఏడుపు మొదలుపెట్టాడు. సీతమ్మ తన బిడ్డను ఎత్తుకుని పాలు ఇస్తోంది. జగన్నాథంకొడుకు ఏడుస్తూనే ఉన్నాడు. సీతమ్మమనసులో మానవసంఘపు టూహ ఒకటి పరుగెత్తింది. జగన్నాథం తన ఇంట్లో పాలేరు. తల్లి పోతేమాత్రం పాలేరుకొడుకును తాను పెంచడ మేమిటి? అంతే! ఆనాటికి ఆవిడదగ్గఱ జగన్నాథంకొడుకుఏడుపు అరణ్యరోదన మయింది.

జగన్నాథంమనసులో గోరింకదూడా, తన బిడ్డా ఎట్లా బ్రతుకుతారో అన్న సందేహం నిశితంగా బాధపెడ్తూనే ఉంది. దీనికితోడు చిలకప్రవర్తనకూడా అతని మనస్సుకు బాధాహేతువైంది. గోరింక చనిపోయిననాటినుంచీ చిలక పొలంవెళ్లడం లేదుసరికదా మేతకూడా మెయ్యడం లేదు. ఎప్పుడో ఒకపరక ముట్టబోతుంది. అదేసమయంలో గోరింకదూడ దాని దగ్గఱకు పోతుంది. చిలక వెంటనే గడ్డిపఱక జాఱవిడిచి దూడవైపు తిరిగి తన కళ్లవెంట నీరు కారుస్తూ దానికన్నుల్లో చూచి గాఢమైన ఆపేక్షతో ఒళ్లంతా నాకుతుంది. ఒకప్పుడు కాకపోతే మఱొకప్పుడయినా మేత మెయ్యడానికి పూనుకోదు. కుడితి తాగదు. గోరింకదూడను చూడకపోతే మేతమేస్తుందేమోనని బలవంతాన పలు పూడతీసి గొడ్లతో తోలితే సగం దారిలో వెనక్కి తిరిగి ఇంటికి వచ్చి పాకలో గోరింకదూడదగ్గఱ దాన్ని చూస్తూ నుంచుంటుంది. ఈనమోపైన ఆవుగదా! ఎక్కడ చెడిపోతుందో అని దాన్ని బాగా మేపాలని జగన్నాథం ఎంత ప్రయత్నం చేసినా అది మేతమెయ్యడం లేదు. గోరింకతో పాటు ఈనవలసిన చిలక ఇంతవఱకూ ఈనకపోవడం ఇందువల్లనే అనుకున్నాడు జగన్నాథం. అయినా ఒకవేళ మందం చేసిందేమో అని నోరు పగల తీసి ఆవకాయ ఊట పోశాడు. దాంతో దానికి ఏమూలో కాస్త చుఱుకు తగిలింది. ఆపూట చిలక పొట్టనిండా మేతమేసింది. సాయంత్రానికి ఈనే సూచనలు కనిపించాయి. జగన్నాథం చాలా జాగ్రత్తగా కనిపెట్టుకు కూర్చున్నాడు.

ఆరోజు మంచిరోజు అవడంచేత రామయ్య తన కుమారునకు నామకరణ మహోత్సవం చేసుకున్నాడు. ఊళ్లో అమ్మలక్కలందఱూ పేరంటానికి వచ్చారు. రామయ్యకొడుకును చూచి మర్యాదతో సంతోషించారు. జగన్నాథంకొడుకును చూచి జాలి పడ్డారు. వాడికి ముసలమ్మ చేసే పరిచర్యను చూచి ఆమెఔదార్యాన్ని ప్రశంసించారు. వీటివల్ల సీతమ్మ మనసులో ఈర్ష్యాసూయలూ, ప్రేమతరంగములూ కలిసి కొట్టుకున్నాయి.

చీకటిపడింది. జగన్నాథం దీపంపెట్టుకుని చిలక దగ్గఱ నిరీక్షిస్తూ కూర్చున్నాడు. ప్రొద్దుగ్రుంకినప్పటి నుండీ పిల్ల లిద్దఱూ ఏడుస్తూనే ఉన్నారు. ఇంట్లో ఉక్కపోసి ఏడుస్తున్నారేమో అని ముసలమ్మ వంట చేసుకుంటూ పిల్లల్ని పెట్టుకుని సీతమ్మను వీధివసారాలో కూర్చోమన్నది. సీతమ్మ తన బిడ్డనుమాత్రం తీసుకుని వాకిట్లోకి వెళ్లింది. ఇంట్లో ఉండి చూచేవాళ్లు ఎవళ్లూ లేక జగన్నాథంకొడుకూ ఏడుస్తున్నాడు. తల్లిఒడిలో ఉండి సీతమ్మకొడుకూ ఏడుస్తున్నాడు. అంత పనితొందఱలోనూ ముసలమ్మ తీఱుబాటుచేసుకుని పిల్ల లిద్దఱికీ ఇంత ఉప్పూ మిరపకాయలూ దిష్టితీసి పొయ్యిలో పోసింది. కొంచెంసేపు పిల్లలిద్దఱూ ఊరుకున్నట్టే ఊరుకున్నారు. కాని మళ్లీ వెంటనే గుక్కపట్టి ఏడవడం మొదలుపెట్టారు.

చిలక మామూలుకంటే భిన్నంగా కష్టపడటం చూసి గోరింకదూడ అరవడం మొదలుపెట్టింది. జగన్నాథం దాన్ని దగ్గఱకు తీసుకుని తలమీద చేత్తో నిమురుతూ కూచున్నాడు. తన కొడుకు పాలుతాగుతూ ఏడుపుమానడంవల్ల సీతమ్మ గొడ్లపాకవంక సావకాశంగా చూస్తోంది. చిలక పడుతున్న కష్టం చూచి తాను పడ్డ కష్టం జ్ఞాపకంరాగా ద్రవించిన మనస్సుతో సాదరమైన దృక్కులు ప్రసరిస్తూ చూస్తోంది. ఇంతలో చిలక అతికష్టమ్మీద ఈని పెయ్యదూడను పెట్టింది. జగన్నాథం దూడను చేత్తో పట్టుకుని కిందపెట్టి గిట్టలు గిల్లాడు. వరిగడ్డితో దాన్ని తుడిచి తల్లికి అందించాడు. క్రొత్తవడ్లు చేటలో పోసి తెచ్చి దూడగిట్టలు దాంతో కలిపి చిలకచేత తినిపించాడు. ఈలోగా వళ్లుతడిఆఱడం

చేత చిలకదూడ లేచినుంచుంది కొత్తదూడను చూడడం తోటే గోరింకదూడ పరుగెత్తుకుని వచ్చి చిలక దగ్గఱ నుంచుంది. చిలకావు ఎక్కడలేని ప్రేమతో రెండు దూడలనూ నాకింది. గోరింకదూడమీద చిలకావు చూపిస్తున్న ప్రేమనుచూచి సీతమ్మ ఆశ్చర్యపోయింది. జగన్నాధం చనిపోయిన గోరింకనూ, తన భార్యనూ జ్ఞాపకం చేసుకుంటున్నాడు. గోరింకదూడ చిలకావు పొదుగుదగ్గఱ ముట్టిపెట్టి పాలుకుడువబోయింది. చిలక ఊరుకుంది. గోరింకదూడను చూసి చిలకదూడకూడా మఱొకరు చెప్పకుండానే తల్లిపాలు తాగడం నేర్చుకున్నది. రెండుదూడలూ స్వేచ్ఛగా తల్లిపాలు తాగుతున్నాయి.

జగన్నాధం ఆదృశ్యాన్ని తన్మయుడై చూస్తున్నాడు. అతని మనస్సులో అనేకభావాలు పరుగెత్తాయి. తనబిడ్డనుగూడా ఎవరో వక్షానికి అదుముకుని పాలుఇస్తున్నట్లు తోచింది. కొడుకుఏడుపు వినబడకపోవడంచూసి వెనక్కి తిరిగాడు. అతనికి కనబడిన దృశ్యం అతన్ని ఒకక్షణం నిశ్చేష్టుణ్ని చేసింది. ఆనందమో, గౌరవమో, కృతజ్ఞతో ఏమిటో అతన్ని స్వర్గవీధుల్లోకి ఎత్తుకుపోయింది. ఆ తన్మయత్వంలో అతడు అకస్మాత్తుగా చేతులుజోడించి 'సీతమ్మతల్లీ! నువ్వు నాబిడ్డకే కాదు, నాకు గూడా తల్లివి' అని నేలమీదపడి నమస్కారం చేశాడు.

ఆంధ్రాభ్యుదయము

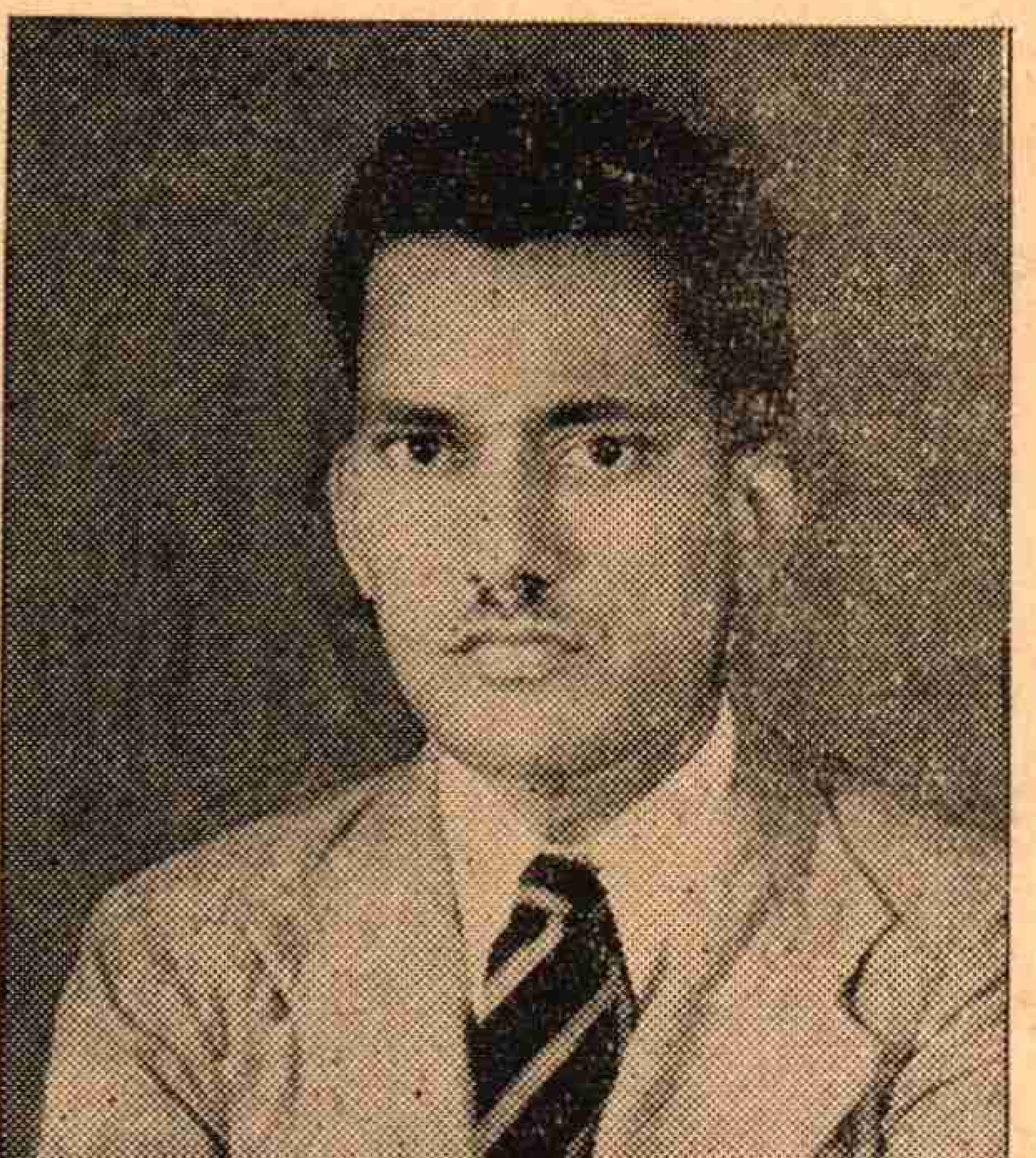

శ్రీ భైరవరసు సుందరరామారావుగారు, యం. యస్. సి.

'స్టడీస్ ఇన్ రామన్ ఎఫెక్ట్' అనే విషయంమీద తయారుచేసిన విమర్శకవ్యాసానికి (**Thysis**) ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయమువారు వీరికి డాక్టర్ ఆఫ్ సైన్సు బిరుదమునిచ్చి సత్కరించిరి.